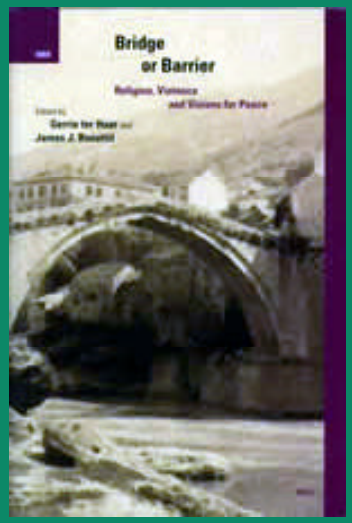

vise şi de a convinge pe Dumnezeu şi pe îngeri de a se revela în aceste vise. Moshe Idel subliniază faptul că misticismul presupune o mentalitate în care între Dumnezeu şi om există un canal mereu deschis. În momentul în care profetismul a încetat, acest canal părea să se fi închis. Însă, în chiar cele mai conservatoare cercuri ale literaturii rabinice se acceptă faptul că acest canal a rămas deschis – iar modul privilegiat de acces la această deschidere este descris de literatura cabalei ca fiind cel oferit de vise şi de tehnicile onirice legate de numele divin.

Cartea lui Moshe Idel oferă întîlnirea cu manuscrise uitate şi cu o tradiţie mistică pe care cel mai adesea o percepem inadecvat. Lectura cărţii *Cabaliştii nocturni* este un bun prilej de intrare în una dintre cele mai fascinante lumi. Este totodată o carte deschizătoare de întrebări în legătură cu ceea ce este ascuns în viaţa nocturnă a lumii noastre care se cere mereu revrăjită.

Gerrie ter Haar, James J. Busuttil (eds.) Bridge or barrier: religion, violence and visions for peace

Ed. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands, 2005

După ce „ciocnirea civilizaţiilor" (clash of civilisations) prezisă de Samuel Huntington în 1996 a devenit (în special ca urmare a „fenomenului" 9/11) o „ciocnire a religiilor", poate fi observată în politica mondială o încercare de re-secularizare, adică demersul politicii de a înlătura factorul religios din sfera politică cu ideea ascunsă că astfel se va înlătura o mare sursă de conflict. Această viziune simplistă neagă însă faptul că întotdeauna religia a constituit în primul rând un factor de coeziune socială. Din punctul de vedere al ştiinţelor sociale, religia este un construct al omului şi va servi întotdeauna nevoilor acestuia, instrumentalizarea ei în scopul aplanării conflictelor fiind o alternativă mult mai viabilă decât eliminarea ei din sfera medierii conflictelor.

Volumul *Bridge or barrier: religion, violence and visions for peace* editat de Gerrie ter Haar şi James J. Busuttil şi apărut la editura olandeză Brill este rezultatul dezbaterilor şi prezentărilor desfăşurate în cadrul conferinţei internaţionale intitulate *Religion, Violence and Visions for Peace* organizată în mai 2001 la Institutul de studii sociale din Haga. După cum ne

Christian Schuster

Teaching Assistant, Faculty of European Studies, Babes-Bolyai University, Cluj, Romania.

Key words:

religion, violence, peace, conflict, Christianity, Judaism, Islam, Buddhism

informează editorii în prefaţa cărţii, pe lângă textele prezentate la conferinţă au mai fost incluse în volum şi câteva texte adiţionale care vin să completeze cu informaţii şi exemple imaginea generală.

Din raţiuni de sistematizare şi pentru a înlesni formarea unei priviri de ansamblu asupra volumului pe care doresc să-l supun atenţiei dumneavoastră voi trece în revistă, pentru început, numele autorilor şi titlurile textelor cuprinse în această lucrare. Partea întâi, intitulată „*Religion, Conflict and Peace*" (*Religie, conflict şi pace*) cuprinde patru articole, dintre care primul este în acelaşi timp o parte integrantă a temei capitolului şi o introducere la întregul volum, autorul fiind chiar unul dintre editori, **Gerrie ter Haar**. *Religion: Source of Conflict or Resource for Peace?* (*Religia: sursă de conflict sau resursă pentru pace?*) prezintă astfel multe elemente pe care cititorul le va regăsi în celelalte articole, însă mult mai pe scurt şi fără a intra în bogăţia de detalii oferite de ceilalţi autori. Spre exemplu, *World religions, Violence, and Myths of Peace in International Relations* (*Marile religii, violenţa şi miturile despre pace în relaţiile internaţionale*) a lui **Marc Gopin** este concentrat asupra criticii teoriilor şi practicilor convenţionale din ştiinţele sociale cu privire la soluţionarea conflictelor. **Chandra Muzzaffar** se referă în articolul său la conflictele din zona asiatică: *Religious Conflict in Asia: Probing the Causes, Seeking Solutions* (*Conflictul religios în Asia: examinarea cauzelor, în căutare de soluţii*), iar **Daniel Miguez** prezintă caracteristicile conflictelor religioase din America latină: *From Open Violence to Symbolic Confrontation: Anthropological Observations of Latin America's Southern Cone* (*De la violenţa deschisă la confruntarea simbolică: observaţii antropologice asupra sudului Americii latine*). Dacă prima parte încearcă să prezinte diferenţele dintre conflictele de natură religioasă dintr-o perspectivă geografică şi geopolitică, partea a doua, purtând titlul *Religious Perspectives on Conflict and Peace* (*Perspective religioase asupra conflictului şi a păcii*) ne poartă într-o călătorie ideologică prin cele trei mari religii abrahamice: *The Promise of the Kingdom and the Reality of Sin: Christian Religion, Conflict and Visions for Peace* (*Făgăduinţa Împărăţiei şi realitatea păcatului: religia creştină, conflictul şi viziuni pentru pace*) a lui **Jan van Butselaar** ne supune atenţiei paradoxul inerent nu doar creştinismului (van Butselaar se axează totuşi, ca mare teolog creştin, mai mult pe această latură în prezentarea sa), ci şi iudaismului şi islamismului: cu toate că scripturile sfinte ale celor trei mari religii au dat naştere la teologii care justifică şi susţin folosirea violenţei împotriva celor de altă credinţă, ele au oferit şi oferă încă adepţilor lor viziuni puternice pentru pace. Tot acest aspect al rolului pacificator al creştinismului este scos în evidenţă şi de **Joseph Adero Ngala** în eseul său *The Christian Church as a Peacemaker in Africa: Challenges and Opportunities* (*Biserica creştină ca pacificator în Africa: provocări şi oportunităţi*), remarcând – pe baza experienţei sale de pe continentul african – că cel mai eficient mecanism de gestionare a conflictelor constă în constituirea conştiinţei individuale. Aceeaşi viziune asupra rolului pacificator al religiei o prezintă şi **Yehiel Greninmann** în *Bitter Conflict: Can Judaism Bring Hope?* (*Poate iudaismul să aducă speranţă?*), însă dintr-o perspectivă evreiască rezultată cu precădere din analiza conflictului Israel vs. Palestina. Un alt conflict, de această dată cel din Pakistan, stă la baza articolului lui **Ali Salman**, *Human Rights and Islam: Cohesions and Conflicts – A Study of Pakistan* (*Drepturile omului şi islamul: legături şi conflicte – un studiu asupra Pakistanului*). Studiul conflictului religios din Pakistan îl conduce pe Ali Salman către o cercetare amănunţită a relaţiilor care există între religie şi drepturile omului, o relaţie nu întotdeauna simplă în islam şi marcată de numeroase

conflicte interne: individualism vs. colectivism, universalism vs. relativism, drepturi vs. responsabilităţi etc., toate aceste dihotomii fiind atât puncte de conflict, cât şi centre de coeziune.

Partea a treia îşi propune să completeze imaginea despre funcţia şi potenţialul religiei, formată în partea de început a volumului prin valorificarea concepţiilor religiilor abrahamice, cu contribuţii ce se concentrează pe exemple concrete şi recente: **Benny Giay** prezintă în această ordine de idei iniţiative locale dezvoltate de ONG-uri de transformare a provinciei indoneziene Papua şi în principal rolul pe care-l joacă Biserica Catolică într-o încercare disperată de a pacifica zona devastată de conflicte îndelungate – *West Papua Peace Zone: The Role of the Church in West Papua and Local Initiatives in the Struggle for Human Rights* (*Zona de pace Papua de vest: rolul bisericii în Papua de vest şi iniţiativele locale în bătălia pentru drepturile omului)*. O parte foarte importantă a acestui articol îl reprezintă enumerarea şi descrierea mai multor cazuri de violare flagrantă a drepturilor omului între anii 1992 şi 2002, după anexarea provinciei. Din punct de vedere geografic, zona pe care se axează lucrarea *The Religious Sector Building Peace: Some Examples from the Philippines* (*Sectorul religios în crearea păcii: câteva exemple din Filipine*) redactată de **Maria Lorenza Palm-Dalupan** nu este departe de cea descrisă anterior: Filipine. După înlăturarea în 1996 a regimului totalitar al lui Marcos, reconstrucţia pe baze democratice a dat naştere la conflicte care tind să zădărnicească eforturile de reformă. În această situaţie, rolul bisericilor în menţinerea păcii sociale este de neînlocuit – de această dată nu este însă vorba doar de Biserica Catolică, totuşi cea mai mare prezenţă religioasă în zonă, ci de conlucrarea acesteia cu comunităţile protestante şi cu cele musulmane în atingerea scopului comun, o transformare pe patru planuri: susţinerea păcii şi elaborarea unei constituţii, construcţia şi întărirea instituţiilor statului de drept, promovarea unei culturi pacifiste prin dialog interconfesional şi medierea în vederea rezolvării conflictelor. „Zona de pace" este şi aici una dintre propunerile de rezolvare durabilă a conflictelor. Ultimul articol al volumului este, dintr-un anumit punct de vedere, poate şi unul dintre cele mai importante, având în vedere faptul că nu mai este orientat către religiile abrahamice care monopolizează oarecum discursul în acest volum, ci reprezintă, aşa cum spune şi titlul, *Reflections on Human Security: A Buddhist Contribution* (*Reflecţii asupra securităţii omenirii: o contribuţie budistă*). Autoarea **Thanh-Dam Truong** face referire la învăţăturile spirituale ale tradiţiei budiste ca sursă (şi resursă) pentru securitatea umană. Punctul de plecare este aici renunţarea la identitatea constituită social şi acceptarea faptului că existenţa unei largi diversităţi de resurse şi posibilităţi de ordin spiritual, ca şi de modele de pace, nu include în mod necesar un conflict sau o opoziţie între acestea. La fel cum budismul nu reprezintă un scop în sine, ci doar un mijloc de a ajunge undeva, toate aceste posibilităţi divergente pot coexista atâta timp cât servesc unui scop comun, identitatea atribuită lor fiind un lucru de o însemnătate minoră.

În această ordine de idei trebuie remarcat că, deşi toate textele reunite în acest volum urmăresc acelaşi scop nobil şi anume oferirea de soluţii bine argumentate şi susţinute de exemple ale unor modele de pace deja funcţionale, există multe poziţii aparent ireconciliabile în abordarea diferiţilor autori, determinate în mare măsură de tradiţia de gândire specifică fiecăruia dintre ei. Însă tocmai lucrul acesta şi-l propune volumul de faţă, deschiderea ochilor cititorului în faţa unei palete foarte largi de soluţii posibile care să servească atât ca modele concrete de rezolvare a conflictelor cât şi ca inspiraţie pentru abordări noi: „unitate în diversitate" pare a fi un motto potrivit pentru aceasta.

Partea a patra a lucrării oferă spre studiu şi informare o colecţie de peste 70 de pagini de resurse documentare pe teme de religie, violenţă şi pace, dintre care amintesc doar *Declaraţia universală a drepturilor omului*, *Declaraţia universală islamică a drepturilor omului* sau *Declaraţia universală a drepturilor omului a religiilor lumii*. Această ultimă parte a volumului nu serveşte doar ca anexă documentară ci joacă în sine rolul de a inspira cititorul în găsirea unei viziuni proprii.

Toate exemplele concrete prezentate în volumul *Bridge or Barrier* arată că dimensiunea religioasă nu trebuie disociată de problemele sociale şi politice, acestea fiind deseori cauze ascunse ale conflictelor legate de religii. Fundamentalismul religios, în sensul său propriu şi nu în cel încărcat cu conotaţii negative prin utilizarea sa mediatică excesivă în ultimele decenii, nu este în sine un factor generator de conflicte, dar poate ajunge astfel prin includerea sa într-o reţea de interacţiuni sociale, culturale sau / şi politice. Modul în care poate avea loc demontarea şi transformarea acestui potenţial conflictual al factorului religios într-un potenţial pacificator este firul Ariadnei urmărit de toţi autorii eseurilor prezentate mai sus. O concluzie la care ajung mai toate aceste articole este aceea că liderii religioşi trebuie nu doar să fie un exemplu pentru credincioşi şi să conlucreze cu liderii celorlalte religii, ci trebuie, aşa cum declară Gerrie ter Haar, să fie văzuţi conlucrând pentru ca această cooperare să coboare din sferele înalte ale discursului de tip ecumenic în mijlocul comunităţilor de credincioşi, pentru a asigura o pace durabilă.

Bridge or barrier: religion, violence and visions for peace este o iniţiativă mai mult decât lăudabilă din partea editorilor, cartea fiind în mod indiscutabil o contribuţie valoroasă în discuţia mondială privind cercetarea conflictelor. Trebuie însă notate şi neajunsurile, şi asta nu doar pentru a contrabalansa laudele aduse unei realizări care, ca orice creaţie umană, suferă de unele imperfecţiuni. În principal este vorba de ponderea pe care o are în cadrul lucrării elementul creştin. Nu se putea evita, probabil, o înclinaţie pentru ideologia creştină, atâta timp cât o universitate europeană a găzduit dezbaterile ce stau la baza volumului şi atâta timp cât marea majoritate a autorilor care au contribuit cu studii de specialitate au ei înşişi înclinaţii în această direcţie. Acest lucru nu este, deci, în sine un inconvenient, însă faptul că cele mai multe dintre conflicte majore de pe glob au loc în regiuni în care, de multe ori, cultura creştină nu este o prezenţă preponderentă ar fi trebuit să implice includerea in volum a mai multor analize şi soluţii/ modele de pace din spaţiul extra-creştin. Un alt aspect care diminuează, chiar dacă în mică măsură, factorul de impact al lucrării de faţă îl reprezintă apartenenţa majorităţii, dacă nu a tuturor autorilor la ceea ce am putea numi simplu un „liberalism religios". Nici unul dintre autori nu prezintă o viziune din interiorul unui grup religios extremist, abordarea temelor de extremism religios făcându-se din exterior. Fără a pune câtuşi de puţin sub semnul întrebării competenţa autorilor, argumentele oricărui tip de extremism religios pot fi exprimate cel mai bine doar de reprezentanţii săi.

Acestea fiind spuse, nu îmi mai rămâne decât să remarc actualitatea temei volumului *Bridge or Barrier*, o actualitate care face din această carte o resursă indispensabilă pentru viitor în orice dezbatere despre religie, violenţă şi pace. Putând fi utilizată atât ca monografie, cât şi ca culegere de texte, volumul reprezintă fără discuţie şi un bun instrument de lucru în mediul academic.